

Motion till riksdagen 2024/25:3219

av Åsa Westlund m.fl. (S)

Utgiftsområde 15 Studiestöd

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	2
Studiestöd som ger fler möjlighet att studera.....	2
Den högre bidragsnivån inom studiemedlet.....	3
Världens bästa omställningsstudiestöd	4
Utveckla studiestartsstödet så att fler kommer i arbete.....	4
Förbättrade möjligheter för elever som läser med inackorderingstillägg	5
Ökad trygghet för studenter vid sjukdom	5
Ökad trygghet för studenter med barn	5
Anslagsförändringar.....	5
1:2 Studiemedel.....	5

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka studiemedelssystemet och på sikt höja bidragsdelen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den av regeringen aviserade översynen av studiestödssystemet ska ske genom en parlamentarisk kommitté och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den högre bidragsnivån inom studiemedlet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa implementeringen av omställningsstudiestödet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka implementeringen av omställningsstudiestödet genom att hålla ihop arbetet över departementsgränserna och säkerställa en god samverkan och dialog med alla inblandade myndigheter samt arbetsmarknadens parter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att CSN har tillräckliga ekonomiska resurser för att korta väntetiderna och klara handläggningen av ansökningar till omställningsstudiestödet inom rimlig tid och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över studiestartsstödet så att fler kommer i arbete, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra förutsättningarna för gymnasieelever som studerar på annan ort och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka tryggheten för studenter vid sjukdom och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett mål för studiestödssystemet ska vara att det verkar utjämnande samt bidrar till social rättvisa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av att se över den ekonomiska situationen för studerande med barn och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen anvisar anslagen för 2025 inom utgiftsområde 15 Studiestöd enligt förslaget i tabellen i motionen.

Studiestöd som ger fler möjlighet att studera

Sverige ska vara ett tryggt land där människor genom hela livet kan utbilda sig för att ta de jobb som växer fram. I en alltmer kunskapsintensiv ekonomi ställs högre krav på förnyade kunskaper. Ett generöst studiemedelssystem gör att människor med olika ekonomiska förutsättningar kan utbilda sig. Det är bra för såväl individen som samhället, men också nödvändigt om vi ska kunna möta de stora behov av utbildad personal som finns i landet. Det är viktigt för en jämlik tillgång till välfärd i hela landet, för att bryta

segregationen, klara klimatomställningen och bygga Sverige starkt. Studiestödssystemet ska möjliggöra för människor att söka sig vidare till studier efter slutförd skolgång eller att senare i livet återuppta sina studier. Regeringen aviserar nu att en översyn ska göras av studiestödssystemet. En av de viktigaste faktorerna till att Sverige har haft ett framgångsrikt och världsledande studiestöd är att det funnits brett parlamentariskt stöd för dess innehåll. Därför anser vi att om det nu ska genomföras en översyn av systemet ska det ske via en parlamentarisk kommitté för att det även fortsättningsvis ska finnas en långsiktig hållbarhet i systemet.

Vi vill ge fler människor möjlighet till utbildning och möjlighet till ett livslångt lärande. Steget att påbörja en utbildning och ta studielån kan upplevas som olika stort för olika människor. Tyvärr spelar fortfarande samhällsklass och bakgrund stor roll för om man ska påbörja viss utbildning eller ej. Ett generöst och flexibelt studiestödssystem har en central roll för att bryta dessa mönster. I budgetpropositionen för 2024 ändrade regeringen plötsligt målet för studiestödssystemet. Att studiestödet ska ”utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa” ströks ur målformuleringen. Med detta förändrade regeringen, till synes helt utan beredning, i grunden att studiestödssystemet ska verka utjämnande vilket är mycket anmärkningsvärt. Vi socialdemokrater vill att studiestödet framöver ska ha som mål ”att utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa”, på samma sätt som innan nuvarande regeringens ändring.

Socialdemokraternas utgångspunkt är att det ska vara möjligt att klara sin försörjning under studietiden utan inkomster från arbete eller ekonomiskt stöd från anhöriga. Vi är positiva till att den som vill och har möjlighet att kombinera sina studier med arbete också gör det. Men för flera grupper av studerande är det inte möjligt att kombinera studier med arbete, eller så innebär det en så stor ansträngning att studier eller familjeliv blir starkt lidande. Det gäller till exempel studerande med barn, studenter med funktionsnedsättning och studenter med stor andel schemalagd tid under sina studier.

Under den socialdemokratiska regeringen gjordes mycket för att förbättra studiestödssystemet i syfte att tillgängliggöra utbildning för fler. Bland annat höjdes bidragsdelen i studiemedlet, ett nytt omställningsstudiestöd för kompetensutveckling och omställning infördes, åldersgränsen för studiemedel höjdes och ett studiestartsstöd för arbetslösa med stort utbildningsbehov infördes. Men vi socialdemokrater är inte nöjda förrän alla har samma möjlighet till utbildning. Mer behöver göras för grupper av studenter som har en särskilt utsatt ekonomisk situation och studiemedlet behöver vara på en sådan nivå att studenter kan fokusera på sina studier. Socialdemokraterna anser därför att bidragsdelen av studiemedlet på sikt ska höjas och att det totala studiemedelsystemet behöver stärkas så att ännu fler har ekonomiska förutsättningar att studera vidare.

Den högre bidragsnivån inom studiemedlet

I vissa situationer kan studenter få en högre bidragsdel och en lägre lånedel inom studiemedlen. Det gäller till exempel om du ska läsa på grundskole- eller gymnasienivå på komvux eller folkhögskola, eller om du ska läsa en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Det har varit en viktig del av det totala studiemedelsystemet för att personer med en låg utbildningsbakgrund ska kunna få tillgång till utbildning.

Världens bästa omställningsstudiestöd

Sverige har nu världens bästa system för omställning och kompetensutveckling. Ett nytt offentligt omställningsstudiestöd har införts med syftet att stärka arbetstagares ställning på arbetsmarknaden. Det innebär att det blir möjligt för människor mitt i livet att välja att satsa på omställning eller kompetensutveckling, utan att behöva känna oro för hur räkningarna fortsatt ska betalas, eftersom omställningsstudiestödet kommer innebära att de allra flesta kan studera med minst 80 procent av lönen i upp till ett år.

Regeringen har tyvärr inte tagit ansvar för att omställningsstudiestödet ska fungera så bra som möjligt. Antalet utbildningsplatser skars ner under reformens första år och CSN har inte fått de resurser myndigheten efterfrågat för att kunna hantera de inkomna ansökningarna om att ta del av omställningsstudiestödet inom rimlig tid. Vi socialdemokrater har vid ett flertal tillfällen föreslagit att anslaget till CSN ska förstärkas för att omställningen av arbetskraften inte ska bromsas, vilket regeringen återkommande sagt nej till. Regeringen har heller inte sett till att alla myndigheter som har del i omställningsstudiestödets genomförande har i uppdrag att prioritera detta i samverkan med andra myndigheter. Regeringen har dessutom varit saktfärdig i att genomföra de regelförändringar som parterna och CSN föreslagit för att snabba på handläggningen. Regeringens bristande ansvarstagande har underminerat omställningsstudiestödets förmåga att stärka kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden.

Utveckla studiestartsstödet så att fler kommer i arbete

Studiestartsstödet ger ekonomiska förutsättningar för arbetslösa personer med kort tidigare utbildning och ett stort utbildningsbehov att ta steget till studier. Under 2023 var det 4 700 studerande som använde stödet och av dessa var 75 procent kvinnor. Vägen till egen försörjning och en bra integration går via arbete. En fullföljd gymnasieutbildning, som ofta möjliggörs med studiestöd, är en vattendelare på arbetsmarknaden då arbetslösheten är betydligt högre bland dem som saknar gymnasieutbildning. Att utrikes födda rekryteras till och genomgår utbildning är därför avgörande för att förbättra integrationen. Att många med studiestartsstöd studerar inom ett bristyrke innebär att satsningar på stödet också är en viktig del av kompetensförsörjningen.

Tidigare erfarenheter pekar också på särskilt stora arbetsmarknadseffekter om satsningar riktar sig till arbetslösa med kort utbildning, dvs den målgrupp som studiestartsstödet avser. IFAU har bland annat funnit att förlagan till studiestartsstödet, rekryteringsbidraget, hade positiva effekter på sannolikheten att delta i utbildningen och positiva effekter på framtida arbetsmarknadsutfall. Vad gäller sannolikheten att delta i utbildning var det särskilt viktigt för kvinnor, personer med utländsk bakgrund och personer med kort utbildningsbakgrund. Alla dessa bakgrundsfaktorer gör sig gällande även för målgruppen för studiestartsstödet och de utgör nu dessutom en ännu större del av målgruppen.

Tyvärr visar en granskning från Riksrevisionen nu att många som fått stödet inte tillhört den prioriterade målgruppen. Detta ska inte tas till intäkt för att avveckla stödet utan för att man måste jobba hårdare med olika uppsökande och motiverande insatser för att få målgruppen att börja studera.

En översyn för att öka stödets attraktivitet bör också göras för att fler ska komma i arbete. En sådan översyn bör innefatta nivån på stödet och kravet på föregående långvarig arbetslöshet, under förutsättning att det även framöver ska vara personer med

stort utbildningsbehov för att inte fastna i arbetslöshet som får stödet. Översynen bör också inkludera hur medelstilledningen kan optimeras.

Förbättrade möjligheter för elever som läser med inackorderingstillägg

Det svenska studiestödssystemet är utformat för att ge goda förutsättningar för alla elever och studenter att kunna studera. På så vis utjämnar skolsystemet de skillnader som finns i barns och ungas uppväxtvillkor utifrån familjebakgrund. En viktig utjämnande faktor är inackorderingstillägget. Det syftar till att skapa mer likvärdiga möjligheter för alla elever att studera långt ifrån föräldrahemmet. Den som ska gå en gymnasieutbildning långt ifrån hemmet har möjlighet att få stöd till inackordering, det vill säga hjälp att täcka boende, fördyrat uppehälle och resor till föräldrahemmet. Idag skiljer sig förutsättningar åt beroende på vilken skola eleven går på och vilken kommun föräldrahemmet ligger i. Det skapar ojämlika möjligheter. Inackorderingstillägget bör därför ses över.

Ökad trygghet för studenter vid sjukdom

Det finns i dag ingen generell möjlighet att vara sjukskriven på deltid inom studiestödssystemet. En studerande som blir sjuk riskerar därför att tvingas avbryta studierna, trots att studieförmåga fortfarande finns till viss del.

Utredningen om tryggare och mer effektiva studier har i sitt delbetänkande Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) lämnat förslag om förbättrad sjukförsäkring inom studiestödssystemet. Förslagen innebär en generell möjlighet till deltidssjukskrivning inom studiemedelssystemet med bibehållen heltidsersättning, och att karenstiden för avskrivning av studielån ska kortas från 30 till 14 dagar. I betänkandet föreslås också att avskrivning av studielån enbart ska ske om den studerande har blivit försenad i sina studier, vilket gör att behovet av en lång karenstid minskar. Även studerande med studiestartsstöd ska enligt förslaget omfattas av ändringarna. Regeringen bör nu återkomma till riksdagen med förslag som ökar tryggheten för studenter vid sjukdom.

Ökad trygghet för studenter med barn

Att det ska vara möjligt för alla, oavsett livssituation, att se högre studier som ett möjligt livsval är avgörande för vår förmåga att möta kompetensförsörjningen. De ekonomiska förutsättningarna för studenter med barn behöver därför ses över.

Anslagsförändringar

1:2 Studiemedel

Kostnadskrisen har slagit hårt mot Sveriges barnfamiljer. Vanliga familjer med vanliga inkomster har svårt att få pengarna att räcka till, och de familjer som hade det tufft redan innan krisen har drabbats extra hårt. Barnen ska inte behöva betala kostnadskrisen. Därför föreslår Socialdemokraterna att barn- och studiebidraget höjs med 200 kronor per månad nästa år. Det skulle ge en familj med två barn nästan 5 000 kronor mer per år för att betala näringsriktig mat, fritidsaktiviteter och andra helt nödvändiga utgifter. För att finansiera denna höjning av studiebidraget föreslår Socialdemokraterna att anslaget 1:2 Studiemedel stärks med 774 000 kronor.

Socialdemokraterna ser med stor oro på att regeringen planerar att avveckla studiestartsstödet kommande år. Studiestartsstödet är mycket viktigt för att öka anställningsbarheten hos dem som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden. Vi socialdemokrater föreslår istället att målgruppen för studiestartsstödet ändras så att fler kan ta del av det, samtidigt som myndigheter måste få i uppdrag att mer systematiskt arbeta för att få fler utanför arbetsmarknaden att utbilda sig med hjälp av stödet. Vad gäller den neddragning som regeringen gör för 2025 är den dock rimlig utifrån hur mycket som blivit över på anslaget tidigare år, och det krävs ett förändrat arbetssätt för att nå ut till stödets målgrupper.

Regeringen föreslår också en neddragning på anslaget för höjd bidragsdel inom studiemedlet som inte närmare motiveras. I förra årets budgetproposition drog regeringen ned på anslaget på grund av att en stor del av målgruppen i form av nyanlända minskat och därmed inte längre behövde stödet. Socialdemokraterna ser fortsatt möjligheten till höjd bidragsdel som avgörande för att motivera grupper med låg utbildning att studera och därmed förbättra sina möjligheter att få anställning och egen försörjning. Socialdemokraterna förutsätter därför att regeringens neddragning i årets budgetproposition inte påtagligt minskar förutsättningarna för att få den höjda bidragsdelen i studiemedlet utan är en följd av fortsatt minskning av målgruppen för stödet.

Anslagsförslag 2025 för utgiftsområde 15 Studiestöd

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Studiehjälp	4 544 297	±0
1:2 Studiemedel	20 438 576	774 000
1:3 Omställningsstudiestöd	4 877 000	±0
1:4 Statens utgifter för räntor på studielån	2 319 551	±0
1:5 Bidrag till kostnader vid viss gymnasieutbildning och vid viss föräldrautbildning i teckenspråk	63 150	±0
1:6 Bidrag till vissa studiesociala ändamål	27 000	±0
1:7 Studiestartsstöd	300 000	±0
1:8 Centrala studiestödsnämnden	1 204 748	±0
1:9 Överklagandenämnden för studiestöd	19 144	±0
99:1 Studiemedel för universitetsstudenter	±0	±0
Summa	33 793 466	774 000

Åsa Westlund (S)

Linus Sköld (S)

Mats Wiking (S)

Niklas Sigvardsson (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Paula Örn (S)